پیشگفتار

علّامهٔ مجلسی بر تارک قرون و اعصار

در میان مرزداران ایمان و مرزبانان اسلام، که در عصر غیبت امام و حیرت امّت، در طول قرون و اعصار، برای حفظ حدود اسلام و حراست از ثغور کشور ایمان، تلاش بی‌امان و کوشش فراوان، انجام داده‌اند، «**علّامه مجلسی**» جایگاه بسیار بلندی دارد.

در میان عالمان عامل که وارثان پیامبران‌اند و شب و روز با تلاشی طاقت‌فرسا کوشیده‌اند تا از رخنه کردن افکار انحرافی به مرز ایمان جلوگیری کنند، «علّامه مجلسی» سهمی وافر دارد.

در میان فقیهان درد آشنا، که مشعل‌داران هدایت‌اند و چون شمع می‌سوخته‌اند و تاریکی‌ها را از پیش پای شیعیان و باور داران زدوده‌اند، «علّامه مجلسی» چون ستاره‌ای فروزان می‌درخشد.

در میان راست قامتان پرصلابت، که چون کوهی استوار در برابر دزدان عقیده ایستاده‌اند، تا شیعیان چشم به راه امام غایب را، از افتادن در دام شیطان جن و انس باز دارند، «علّامه مجلسی» از صلابت وصداقت ویژه‌ای برخوردار است.

در میان دانایان هدایت‌گر، که سکّان‌دار کشتی نجات‌اند و در برابر امواج سهمگین دریای پرتلاطم عقاید وارداتی ایستاده‌اند، تا کشتی ایمان را در عهد غیبت ناخدا، از خطر طوفان محافظت کنند، «علّامه مجلسی» نقشی بسیار حساس دارد.

رسول اکرم صلی الله علیه و آله در فضیلت و جایگاه رفیع چنین حامیان دین و مدافعان آیین می‌فرماید:

«بدحال‌تر از یتیمی که پدر و مادرش را از دست داده، یتیمی است که دستش از دامان امامش کوتاه شده است و مسایل مورد نیازش را نمی‌داند. اگر یکی از شیعیان ما، آگاه به احکام ما باشد و دست او را بگیرد و او را با معارف ما آشنا سازد، در فردوس اعلی

همراه ما خواهد بود».[۱]

امیرمؤمنان علیه‌السلام دربارهٔ همین موضوع می‌فرماید:

«آن شیعه‌ای که به معارف ما واقف باشد، دست شیعیان ناتوان را بگیرد، آن‌ها را از تیرگی‌های جهالت رهایی دهد و به سوی نور دانشی که ما به آن‌ها اعطا کرده‌ایم رهنمون شود، روز قیامت با تاجی از نور وارد محشر می‌شود که نور آن همهٔ عرصات محشر را روشن می‌کند...».[۲]

امام باقر علیه‌السلام چنین عالمی را به شمع تشبیه می‌کند که می‌سوزد و زیر پای انسان‌ها را روشن می‌سازد و آن‌ها را از حیرت و سردرگمی نجات می‌دهد.[۳]

حضرت موسی بن جعفر علیه‌السلام چنین مدافع حریم ولایت را برای شیطان، سخت‌تر از هزار عابد و مقامش را از هزار هزار عابد برتر معرفی می‌کند.[۴]

امام جواد علیه‌السلام برتری چنین عالمی را بر دیگر بندگان خدا، بیش از برتری آسمان بر زمین تعبیر می‌نماید.[۵]

به فرمودهٔ امام رضا علیه‌السلام چنین عالمی روز قیامت بر فراز بال‌های فرشتگان می‌آید.[۶]

امام هادی علیه‌السلام در مورد چنین عالمانی می‌فرماید:

«اگر دانشمندانی که در عهد غیبت قائم ما ـ عجّل‌الله تعالی فرجه ـ با دلایل استوار، مردم را به سوی حق فرا می‌خوانند و از حریم ایمان حمایت می‌کنند و مستضعفان شیعه را از دام‌های شیاطین و جوجه شیطان‌های ناصبی نجات می‌دهند، نبودند، احدی باقی نمی‌ماند، جز این‌که از دین خدا مرتد می‌شد».[۷]

---

۱. علّامه طبرسی، کتاب الاحتجاج، ج ۱، ص ۱۶.

۲. همان.

۳. علّامه مجلسی، ***بحارالانوار***، ج ۲ ص ۴.

۴. بحرانی، عوالم، ج ۲، ص ۲۹۳.

۵. علّامه مجلسی، ***بحارالانوار***، ج ۲ ص ۶.

۶. تفسیر امام عسکری علیه‌السلام، ص ۱۹۹.

۷. علّامه طبرسی، احتجاج، ج ۱ ص ۱۸.

با توجّه به کلمات نورانی پیشوایان معصوم علیهم‌السلام جایگاه رفیع علّامه مجلسی در پیشگاه خداوند، رسول اکرم و ائمه اطهار ـ صلوات الله علیهم اجمعین ـ آشکار می‌شود.

در طول ۳۱۰ سالی که از رحلت این شخصیت برجسته جهان تشیع می‌گذرد، صدها کتاب، مقاله و رساله، دربارهٔ ابعاد مختلف زندگی این فقیه نامدار به رشتهٔ تحریر درآمده و هنوز هم مجال وسیعی برای تحقیق و کند و کاو باقی است.

یکی از جامع‌ترین و جالب‌ترین کتاب‌هایی که در این باره چاپ و منتشر شده، کتاب حاضر است که با شیوه‌ای بی‌تکلّف و به دور از هرگونه تظاهر و ادّعا به قلم شیوای دانشمندی پرتلاش و محققی پرتوان و با اخلاصی فراوان و ارادتی بیکران به پیشگاه غواص بحار علوم اهل‌بیت عصمت و طهارت به رشته تحریر درآمده و از نخستین روز انتشار، مورد اعتماد و استناد محققان قرار گرفته است.

نخستین چاپ این اثر ارزشمند را بیش از بیست سال پیش، در طلیعهٔ پانزدهمین قرن هجری، مردی دلسوز و درد آشنا، خدمتگزاری صدیق و با صفا و دوستی عزیز و گران‌بها، شادروان «حاج رضا عمادزاده»، بنیان‌گذار «حسینیه عمادزاده» اصفهان، چاپ و منتشر نمود.

مؤلف محترم با انتشار کتاب، کار خود را تمام شده تلقی ننمود، بلکه با حوصله فراوان و دقت بی‌پایان، تلاش و تحقیق را همچنان ادامه داد، یافته‌های فراوانی به آن افزود و نکته‌ها و استدراک‌های بسیاری در جای‌جای این کتاب ارزشمند و از جمله در پایان آورد.

پس از بذل وسع، از پژوهش‌گر پرتوان، نادرهٔ زمان، صاحب تألیفات فراوان و تحقیقات بیکران، به ویژه در تراجم و انساب، حفید گرامی صاحب روضات، بقیّة السّلف، حضرت حجة السلام و المسلمین جناب آقای حاج سید محمد علی روضاتی[1]

---

۱. علّامهٔ روضاتی فرزند برومند مرحوم میرزا محمد هاشم (۱۵ محرّم ۱۳۱۹ ـ ۲۷ جمادی‌الاولی ۱۳۶۵ هـ.) فرزند سیّد جلال‌الدّین فرزند حاج میرزا مسیح چهارسوقی (۲۷ شعبان ۱۲۵۵ ـ شب عرفهٔ ۱۳۲۵ هـ.) فرزند حاج میرزا محمد باقر صاحب روضات (۲۲ صفر ۱۲۲۶ ـ ۸ جمادی‌الاولی ۱۳۱۳ هـ.)

←

دامت برکاته، درخواست کردند که این کتاب را بررسی و مطالعه کنند.

علّامه روضاتی تقاضای ایشان را پذیرفتند و علی‌رغم اشتغالات فراوان، این کتاب را با دقت و عنایت خاصی بررسی نموده، اصلاحات و پیشنهادهای بسیار ارزشمندی را در حاشیهٔ آن مرقوم فرمودند.

روزگاری که هنوز مؤلّف بزرگوار در قید حیات بودند، محقّق فرزانه، علّامه گرانمایه، آیة الله حاج سید عبدالعزیز طباطبائی ﷺ دو دوره از این کتاب را دراختیار نگارنده قرارداد، که یک دورهٔ آن مزیّن به حواشی علّامه روضاتی بود و دورهٔ دیگر را مؤلف محترم با حوصله و اهتمام خاصّی تصحیح کرده بودند.

محقق طباطبائی به این ناچیز امر فرمودند که با توجه به نظرهای علّامه روضاتی کتاب را ویرایش و اصلاحات و استدراک‌های مؤلّف محترم را در آن وارد کنم و سپس از ناشر نخستین کتاب، مرحوم عمادزاده، بخواهم که نسبت به تجدید چاپ آن اقدام نماید.

نظر به این که در آن ایّام صدیق گرانمایه، خدمتگذار باصفای اهل بیت عصمت و طهارت، جناب آقای عمادزاده، برای تجدید چاپ کتاب آمادگی لازم را نداشتند، حقیر نیز وی رایش کتاب را به فرصتی دیگر موکول کرد.

سرانجام مؤلّف بزرگوار رخت سفر بستند و باکوله‌باری گرانبار، از خدمات پربار، نسبت به ساحت مقدّس ائمهٔ اطهار ﷺ به سوی رحمت بیکران حق شتافتند.

چیزی نگذشت که اسوهٔ محقّقان، استاد اهل تحقیق، پدر مهربان اهل قلم، «**محقّق طباطبائی** ﷺ» نیز با ارتحال خود حوزه‌های علمیه را به سوک نشاند.[1]

← می‌باشند. از آثار گرانسنگ ایشان: شرح روضات، جامع الأنساب، فهرست کتب خطی کتابخانه‌های اصفهان و دیگر آثار ارزشمند فراوان را می‌توان نام برد. (اجساد جاویدان ص ۲۳۴).

۱. محقق طباطبائی سبط گرامی حضرت آیت الله العظمی سید محمد کاظم یزدی (صاحب عروة الوثقی) روز یکشنبه ۲۳ جمادی‌الاولی ۱۳۴۸ هـ.ق در نجف اشرف دیده به جهان گشود، دهها اثر تحقیقی از خود به یادگار نهاد، دهها محقق و مؤلف تربیت نمود، سرانجام شب یکشنبه، هفتم رمضان ۱۴۱۶ هـ.ق در قم رحلت نمود و در کنار حرم مطهر کریمهٔ اهلبیت حضرت معصومه ﷺ به خاک سپرده شد.

←

آن‌گاه ناشر نخستین کتاب، ناشر آثار اهل‌بیت و خدمتگذار صدیق دربار حسینی، مرحوم عمادزاده نیز به رحمت حق پیوست و ما را به سوگ خود مبتلا ساخت[۱].

پس از درگذشت این سه بزرگوار، به فرزندان برومند مرحوم عمادزاده تجدید چاپ کتاب را پیشنهاد کردیم، که در آن شرایط ممکن نبود و لذا به پیشنهاد صدیق ارجمند، فاضل ارزشمند، حجةالاسلام و المسلمین جناب آقای حاج شیخ هادی نجفی اصفهانی، از فضلای برجستهٔ حوزهٔ علمیهٔ قم بنا گردید که این کتاب به کوشش «انتشارات رسالت» تجدید چاپ شود.

این پیشنهاد در آستانهٔ ماه مبارک رمضان و در متراکم‌ترین روزهای سال، از نظر کارهای در دست انتشار بود، ولی برای حقوق بسیار فراوانی که «علّامه مجلسی» بر گردن همهٔ شیعیان، به ویژه حوزویان دارد، این مهم را به عهده گرفتم و به شرح زیر انجام وظیفه نمودم:

۱ ـ متن کتاب را یکبار خواندم و وی رایش جزئی انجام دادم.

این کتاب احتیاج به وی رایش کلّی دارد، ولی چون دیگر مؤلّف درمیان ما نیست و ما حق نقض و ابرام فروان درمتن کتاب نداریم، به وی رایش لفظی و تصحیح اغلاط چاپی بسنده کردیم.

۲ ـ تصحیحات و تعلیقات علّامه روضاتی را در متن و پاورقی به کار بستیم و در جای‌جای کتاب نظرهای ارزشمند ایشان را ثبت نمودیم.

بسیاری از پیشنهادهای معظم له نیاز مبرمی به تحقیق و کند و کاو و تغییر بنیادین کتاب داشت، که اوّلاً با بضاعت مزجاة این ناچیز عملی نبود، ثانیاً فرصت چنین خدمتی را نداشتم، ثالثاً صاحب اثر دیگر در میان ما نبود، و از این رو از باب «مالا یُدرکُ کلّه، لا یُترکُ

← از آثار چاپ شده‌اش: **معجم اعلام الشیعه**، **أهل البیت فی المکتبة العربیّة**، **علی ضفاف الغدیر**، **العلّامه الحلّی** و ده‌ها اثر تحقیقی دیگر، که هر کدام چراغ هدایتی فرا راه ارباب قلم است.

یادوارهٔ این فقید علم و ادب در سه مجلّد، تحت عنوان **المحقّق الطباطبائی** در ۱۶۴۰ صفحه، از سوی «مؤسّسهٔ آل البیت» به مناسبت اولین سالگرد ارتحالش انتشار یافت.

۱. شادروان حاج آقا رضا عمادزاده، روز چهارشنبه ۲۰ جمادی‌الثانیه ۱۴۲۰ هـ.ق در گذشت و در مدخل حسینیه‌ای که خود بنا نهاده بود، زیر پای عزاداران حسینی مدفون گردید. رحمه‌الله رحمةً واسعةً

کلّه» به همین مقدار بسنده کردیم.

۳ـ تصحیحات و اضافات مؤلّف محترم را به طور کامل وارد کردیم.

۴ـ استدراک‌های زنده نام مؤلّف را که به صورت پراکنده، در پایان جلد دوّم کتاب آمده بود، به محلّ خود، در متن کتاب وارد نموده، در پاورقی تذکّر دادیم و این کتاب را به صورتی که ملاحظه می‌فرمایید، به شیعیان شیفته و دوستان دلسوخته اهلبیت علیهم‌السلام تقدیم نمودیم.

در این جا وظیفه داشتیم که شرح حال جامع و گسترده‌ای از مؤلّف کتاب تهیّه کرده، در مقدّمه یادآور شویم. ولی خوشبختانه شرح حال مستند و فشردهٔ ایشان، که بنا به پیشنهاد پژوهشگر معاصر استاد علّامه، حضرت حجة الاسلام والمسلمین آقای حاج سید احمد اشکوری دامت افاضاته به قلم مؤلف به رشتهٔ تحریر درآمده توسّط صدیق ارجمندم آقای حاج شیخ هادی نجفی[1] به دستم رسید، متن آن را پایان بخش این مقدّمه قرار دادیم.

از کاستی‌هایی که به دلایل یاد شده در آماده ساختن این اثر مشاهده می‌شود، از پیشگاه رفیع علّامه مجلسی و دیگر پژوهشگران ارجمند پوزش طلبیده، از همه عزیزانی که در پدید آوردن این اثر وانتشار مجدد آن نقش داشتند، صمیمانه سپاسگزاریم، اجر جزیل و پاداش فراوان همگی را از پیشگاه حضرت احدیت مسئلت نموده، دعای خیر حضرت بقیة الله ارواحنا فداه را برای همگان خواستاریم.

غرهٔ رمضان ۱۴۲۰ هـ.ق

حوزه علمیه قم

علی اکبر مهدی‌پور

---

۱. حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای حاج شیخ هادی نجفی، از فضلای معاصر حوزهٔ قم، صاحب آثار ارزشمندی چون: ***موسوعة احادیث اهل البیت*** از نزدیک‌ترین افراد به مرحوم مؤلف و خاندان ایشان است و کتاب ارزشمند ***تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان*** که در سه مجلد به قلم مؤلف چاپ و منتشر شده، دربارهٔ نیاکان ایشان است.

شرح حال مؤلف به قلم خودش

بسم الله الرّحمن الرّحیم

الحمد لولیه و الشکر علی نعمائه و الصلوة و السلام علی خیر خلقه محمد و آله المعصومین.

هیچ‌گاه مایل نبودم و نیستم که نامم در جایی ثبت و ضبط گردد، لکن از آن جایی که همیشه گردش امور بر خلاف میل انسانی است، برخی از بزرگان علم و دانش و تحقیق، از راه بزرگواری خود، نام مرا در کتب خود ذکر نموده‌اند که از آن جمله است:

۱ ـ آئین فرزانگی نشریه ستاد بزرگداشت مقام معلم ـ اصفهان.

۲ ـ تاریخ و فرهنگ معاصر نشریه مرکز بررسیهای اسلامی بخش تاریخی ـ قم.

۳ ـ الذریعه مرحوم حاج شیخ آقا بزرگ تهرانی علیه الرحمه.

۴ ـ مختصر المکارم مرحوم معلم حبیب آبادی علیه الرحمه.

۵ ـ مصفّی المقال مرحوم حاج شیخ آقا بزرگ تهرانی علیه الرحمه.

۶ ـ مقدمهٔ رسالهٔ اعجاز القرآن بقلم مرحوم آقا بزرگ تهرانی علیه الرحمه.

۷ ـ نقباء البشر علّامه تهرانی در آن‌جا به نام: محمد حسین بن محمد تقی یاد شده است.

اینک بنابر دستور سرور مکرم عالم جلیل، جناب حجة الاسلام و المسلمین حاج سید احمد حسینی اشکوری اطال الله بقاه بطور اجمال شرح حال خود و آثار خویش را می‌نویسم و در هر حال از خداوند قادر متعال قصد قربت وخلوص نیت می‌طلبم واز ذات اقدس او می‌خواهم که قلم مرا در هر حال از افراط و تفریط نگاه دارد انّه ولی قدیر.

در بامداد روز ۱۵ محرم الحرام سال ۱۳۳۴ هجری قمری در اصفهان در محلهٔ بیدآباد متولد شدم، پدرم مرا «محمد حسین» نامید و لقبم را «مصلح‌الدّین» گذاشت که

بعداً به لقب شهرت یافتم. همچون پدرم و برادرانم که همگی به لقب مشهور شده‌اند و نامشان مهجور و متروک مانده است.

پدرم مرحوم آقا سید شهاب‌الدّین (سید محمّد تقی) از علما، ادبا و مجتهدان اصفهان بود که عمر خود را در خدمت خلق و خالق گذرانید.

در ربیع الاول سال ۱۲۶۳ متولد گردید و در شب چهار شنبه غرّهٔ ماه رجب سال ۱۳۴۰ هجری پس از یک عمر خدمت وریاضت وفات یافت و در تخت فولاد، جنب پدر و جدّ خود مدفون گردید، که بعداً بر حسب وصیّت به نجف اشرف منتقل گردید و در وادی السّلام در جنب بقعه مرحوم آقا میرزا محمد هاشم چهارسوقی مدفون شد.

جدّ من مرحوم آقا سید حسن معروف به مجتهد (۱۲۰۴ ـ ۱۲۶۳) از مبرّزین شاگردان مرحوم حاجی کلباسی و صاحب تألیفات عدیده است، که از آن جمله رسالهٔ اعجاز القرآن ایشان با مقدّمهٔ مرحوم معلم حبیب آبادی در شرح حال آن مرحوم به چاپ رسیده است.

پدر او مرحوم آقا سید محمد تقی معروف به مستجاب الدّعوه، عالم و فقیه و ادیب و از جمله شاگردان آقا محمد بید آبادی و دیگران بود و در سال ۱۲۳۶ هـق وفات یافت و در تخت فولاد در جنب مقابر اجداد خود مدفون گردید.

پدران او تا آن‌جا که اطلاع داریم از علما و دانشمندان اصفهان و ساکن محلهٔ خواجو بودند و به همین مناسبت به «خواجویی» معروفند.

مادرم دختر عالم جلیل محقّق، مرحوم آخوند ملاّ محمد حسین کرمانی اصفهانی، از بزرگان علما و مدرّسان اصفهان و صاحب مسند قضاوت و فتوی بود و نامش در المآثر و الآثار بطور اختصار و در نقبا البشر و دیگر کتاب‌ها مذکور است.

اما آن‌چه مربوط به خود حقیراست:

شش ساله بودم که پدرم وفات یافت و از محبت پدری محروم شدم، لکن آن را مادرم و برادرانم جبران نمودند و هر یک در حدّ توان خود در تربیت من کوشیدند.

مرا به مدرسهٔ اقدسیه که از مدارس جدید بود و زیر نظر عالم محترم مرحوم آقا شیخ محمد حسین مشکوة زفره‌ای اداره می‌شد، فرستادند و پس از یک سال به مدرسه

گلپایگانی که از بهترین مدارس جدید در آن زمان بود، روانه کردند. مدرسه زیر نظر مرحوم آقا سید هاشم عدنانی با معلّمانی مسلمان، متعهّد، مؤمن و علاقه‌مند اداره می‌شد، سپس در دبیرستان سعدی درس خواندم. آنگاه به تهران رفته در دانشسرای عالی به تحصیل خود ادامه دادم.

اساتید:

از شمار زیادی از بزرگان اهل علم و ادب بهرهٔ علمی یافته‌ام. آنان همگان از اساتید مسلّم فقه و اصول و حکمت و ادب بودند، لکن نویسنده در اثر عدم قابلیّت نتوانسته است آن چنان که باید و شاید استفاده کرده و به مقام علمی برسد. اینک اسامی برخی از آنان که بیش‌تر از خرمن علم و دانش آن‌ها بهره‌مند شده‌ام بر حسب حروف تهجّی بدون ذکر القاب علمی در پی می‌آید:

۱ - مرحوم حاج میرزا محمد باقر امامی، فقیه و حکیم.

۲ - مرحوم حاج میرزا محمد حسن قاضی عسکر معروف به داور پناه.

۳ - مرحوم آقا سید حسن بن آقا سید محمد مدرس میرمحمّد صادقی، منطق.

۴ - مرحوم آقا سید محمد حسین سجّادیان حسینی شوندی همدانی، صرف و نحو و مقدمات علوم عربی.

۵ - مرحوم حکیم بزرگوار حاج شیخ محمد حسین فاضل تونی در تهران، فلسفهٔ قدیم.

۶ - مرحوم حاج شیخ عبدالوهاب بید آبادی.

۷ - مرحوم حکیم بزرگوار، حاج سید صدرالدین عاملی کوهپایه‌ای حسینی، منظومهٔ حکمت.

۸ - مرحوم حاج سید علی نوربخش آزاد حسینی فرزند حاج میرزا تقی لنجانی، ادبیات فارسی.

۹ - مرحوم آقا میرزا محمد علی معلم حبیب آبادی سیوطی، مطوّل و رجال.

۱۰ - مرحوم آقای شیخ محمد علی جبل عاملی سدهی، صرف و نحو، قرآن، نصاب الصبیان.

۱۱ - مرحوم میرزا علی اصغر شریف، شرح لمعه.

۱۲ - مرحوم ملا محمد بن ملا حسن همامی لنجانی، علوم ادب فارسی و عربی.

۱۳ - مرحوم حکیم بزرگوار آقا سید محمد کاظم عصّار فرزند آقا سید محمد در تهران، فلسفه.

۱۴ - مرحوم حاج میرزا ابوالحسن مرتضوی کرمانی فرزند آقا سید محمد کاظم موسوی، علوم غریبه و خواص ادعیه و دیگر علوم مربوط به این موضوعات.

مشایخ اجازهٔ حقیر

با اعتراف به عدم قابلیت خود، جمعی از آیات عظام و حجج اسلام از راه بزرگواری و ذرّه پروری مرا مورد عنایت و توجه خود قرار دادند و اجازهٔ روایت احادیث اهل بیت علیهم‌السلام داده‌اند که بشرح زیر هستند:

۱ - مرحوم آیت الله حاج شیخ آقا بزرگ تهرانی. تاریخ محرم الحرام سال ۱۳۶۳ هجری قمری.

۲ - حجة الاسلام حاج سید اسماعیل طالخونچه‌ای موسوی.

۳ - حجة الاسلام حاج شیخ محمد باقر کمره‌ای.

۴ - آیت الله العظمی سید شهاب‌الدین مرعشی نجفی.

۵ - حجة الاسلام حاج آقا سید ضیاءالدّین علّامه حسینی.

۶ - مرحوم آیت الله حاج سید علی علّامه فانی حسینی.

۷ - مرحوم آیت الله شیخ محمّد علی عراقی (اراکی).

۸ - مرحوم آقا میرزا محمد علی معلم حبیب آبادی شفاهاً.

۹ - حجة الاسلام محقق بزرگوار حاج سید محمد علی روضاتی موسوی.

۱۰ - آیت الله حاج سید محمد حسینی شیرازی.

۱۱ - آیت الله حاج سید مصطفی حسینی صفائی خوانساری.

از خداوند تبارک و تعالی علوّ درجات جهت آنان که رحلت نموده‌اند و بقای عمر و سلامت و نفوذ کلمه جهت آن‌هایی که در قید حیاتند، را مسئلت می‌کنم.

اسامی برخی از تألیفاتم اعم از مطبوع و غیر مطبوع بر حسب حروف تهجی

۱ – أبطال الصّفاء در ذکر اسامی شهداء کربلا علیهم‌السلام.

۲ – اخلاقیّات در ذکر احادیث اخلاقی.

۳ – احادیث مربوط به اهل البیت علیهم‌السلام منقول از کتاب ذکر اخبار اصفهان.

۴ – احادیث مربوط به اهل البیت علیهم‌السلام منقول از کتاب میزان الاعتدال.

۵ – اربعین در فضائل امیرالمؤمنین علیه‌السلام منقول از تاریخ الخلفاء سیوطی.

۶ – ارشاد النّاس در شرح حال حاج شیخ عباس مصباح دستگردی اصفهانی.

۷ – ارمغان اصفهان در شرح حال آیت الله حاج میر سید علی بهبهانی مطبوع.

۸ – اشعریّین قمیّین در ذکر اسامی جمعی از اشعری‌های قمی.

۹ – اصفهان یا دارالعلم شرق، تاریخ مدارس دینی اصفهان.

۱۰ – اِعراب کلمات مشکلهٔ قرآن مجید.

۱۱ – امامزاده‌های اصفهان.

۱۲ – بهترین و بدترین طبق احادیث.

۱۳ – بهشت و جهنم در اخبار.

۱۴ – به یاد کربلا (ترجمه).

۱۵ – بیان المفاخر در شرح حال حاج سید محمد باقر حجة الاسلام شفتی دو جلد مطبوع.

۱۶ – تاریخ تشیّع مردم اصفهان.

۱۷ – تاریخ علمی و اجتهادی اصفهان در دو قرن اخیر، ۳ جلد مطبوع، شرح حال خاندان نجفی مسجد شاهی.

۱۸ – تاریخ سامرا، مطبوع (مختصر)

۱۹ – تاریخ کاظمین.

۲۰ – تاریخ مختصر مدارس دینی اصفهان، مطبوع.

۲۱ – پنج جلد کتاب فقه جهت دبیرستان‌ها به اتفاق چند تن از دبیران.

۲۲ – تاریخچه محلهٔ خواجوی اصفهان، مطبوع.

۲۳ – تحفة السّفر یا سفرنامه گلپایگان و ....

۲۴ – تذکرهٔ شعرای معاصر اصفهانی، مطبوع.

۲۵ – تذکرهٔ شعرای اصفهانی.

۲۶ – جزوهٔ منطق و فلسفه جهت کلاس‌های ششم دبیرستان.

۲۷ – جغرافیای اصفهان (اسامی محلات و دهات اصفهان در کتاب ذکر اخبار اصفهان).

۲۸ – چهار کتاب در شرح حال و کلمات قصار حضرات چهارده معصوم علیهم‌السلام.

۲۹ – چهل حدیث درباره علم و علما.

۳۰ – چهل حدیث نبوی صلی‌الله‌علیه‌وآله.

۳۱ – حائریون در ذکر جمعی از علمای مدفون در کربلا (ناتمام).

۳۲ – خاندان حاج محمد ابراهیم کلباسی.

۳۳ – خاندان میر محمد باقر داماد.

۳۴ – خاندان خجندی = خجندیان یا آل خجند.

۳۵ – خاندان شعرویه یا آل شعروه.

۳۶ – خاندان شیخ الاسلام اصفهان = ملا محمد باقر سبزواری و اعقاب او، مطبوع.

۳۷ – خاندان میرزا محمد علی حسینی قائنی اصفهان.

۳۸ – خوانین بختیاری.

۳۹ – دانشمندان و بزرگان اصفهان، مطبوع.

۴۰ – رجال اصفهان (حواشی بر تذکرة القبور تألیف آخوند ملا عبدالکریم گزی) مطبوع.

۴۱ – زندگینامه آقا باقر خوراسگانی (شاه باقر پادشاه سه روزه).

۴۲ – زندگینامه علّامه محمد باقر مجلسی، دو جلد مطبوع.

۴۳ – زندگینامه امامین همامین عسکرین علیهماالسلام، مختصر و مطبوع.

۴۴ – زندگینامه آیت الله حاج آقا حسین بروجردی عطرالله مضجعه، مطبوع.

۴۵ – زندگینامه سید هاشم علّامه بحرانی ـ فارسی.

۴۶ – زینبیهٔ اصفهان، (زینب دختر گرامی حضرت موسی بن جعفر علیهماالسلام)

۴۷ – سادات بهشتی اصفهان.

۴۸ – سیری در تاریخ تخت فولاد اصفهان یا لسان الارض، مطبوع.

۴۹ – شعرای قاجاریه.

* – شعرای معاصر اصفهان (تذکره شعرای معاصر اصفهان)، مطبوع.

۵۰ – صفات المؤمنین طبق اخبار و احادیث.

۵۱ – صحیفهٔ جواديه (ادعیه منسوب به حضرت جواد علیه‌السلام) مطبوع.

۵۲ – عطیّة الجواد علیه‌السلام شرح زندگانی و کلمات قصار حضرت جواد الائمه علیهم‌السلام، مطبوع.

۵۳ – علما و حکما و فقها و ... اصفهان قریب بیست هزار نفر (۲۰/۰۰۰ دانشمند).

۵۴ – غایة الآمال و الامانی در شرح حال سید هاشم علّامه بحرانی عربی.

۵۵ – فدک و سیر تاریخی اصفهان.

۵۶ – فهرست شعرای کتاب مدایح معیدیه.

۵۷ – فهرست علما و حکمای قمشه (شهر رضا).

۵۸ – قرآن شریف در احادیث اهل بیت علیهم‌السلام .

۵۹ – کلمات المعصومین علیهم‌السلام مجموعه‌ای از فرمایشات معصومین علیهم‌السلام .

۶۰ – گنجینه (مجموعه‌ای کشکول مانند).

۶۱ – گوهر گرانبها در تاریخ وفات علما (ناتمام).

* – لسان الارض یا سیری در تاریخ تخت فولاد اصفهان.

۶۲ – متفرقات (مجموعه‌ای کشکول مانند).

۶۳ – مجموعه‌ای از آیات قرآن و تقسیم‌بندی آن‌ها.

۶۴ – مجموعه‌ای از احادیث و اخبار و تقسیم‌بندی موضوعی آن‌ها.

۶۵ – محدثین شیعه از مردم اصفهان.

۶۶ – مزارات اصفهان ـ مدفونین در داخل شهر و برخی از روستاها غیر از تخت فولاد.

۶۷ – مستبصرین (کسانی که مسلمان نبودند و یا شیعه نبودند و توفیق مسلمان یا شیعه شدن یافتند).

۶۸ – مشاغل و صف الاصناف.

۶۹ – مشایخ و اساتید حافظ ابونعیم اصفهانی.

۷۰ – مصلح‌الدّین، کسانی که نامشان یا لقبشان مصلح‌الدّین است.
۷۱ – معاریف اصفهانی.
۷۲ – نام‌های زیبا (ترکیبات نام‌های: الله محمد، علی، عبد، ...)
۷۳ – وفیات الأعلام.
۷۴ – یادنامه سید بحرالعلوم میر دامادی مطبوع.

شرح حال علما هر یک جزوه‌ای و رساله‌ای مستقل

۱ – شرح حال سید ابراهیم سرّی پوده‌ای شاعر.
۲ – شرح حال حاج میرزا ابوالحسن آل رسول شمس آبادی = شهید اصفهانی و خاندان مطبوع.
۳ – شرح حال سید ابوالقاسم مجتهد دهکردی حسینی.
۴ – شرح حال حاج سید اسماعیل صدر موسوی.
۵ – شرح حال آقا سید محمد باقر بن سید مرتضی موسوی درچه‌ای.
۶ – شرح حال حاج سید محمد باقر بن سید نقی موسوی حجة الاسلام شفتی مطبوع.
۷ – شرح حال جهانگیر خان حکیم قشقایی.
۸ – شرح حال حاج میر سید حسن روضاتی چهارسوقی.
۹ – شرح حال حاج آقا حسین عمادزاده اصفهانی فرزند حاج میرزا احمد عماد الواعظین کربکندی مطبوع.
۱۰ – شرح حال آخوند ملا محمد حسین بن ملا اسدالله کرمانی.
۱۱ – شرح حال آخوند ملا محمد حسین بن ملا محمد جعفر فشارکی.
۱۲ – شرح حال آقای شیخ محمد رضا ابوالمجد نجفی مسجد شاهی مطبوع.
۱۳ – شرح حال سه نفر از خاندان حاجی کلباسی (حاجی محمد ابراهیم ـ میرزا ابوالمعالی ـ حاجی میرزا ابوالهدی) مطبوع.
۱۴ – شرح حال آقا سید شهاب‌الدّین مرعشی نجفی، مطبوع.
۱۵ – شرح حال حاج سید عبدالحسین سید العراقین خاتون آبادی.

۱۶ - شرح حال آخوند ملا عبدالکریم گزی.
۱۷ - شرح حال حاج میرزا علی آقا شیرازی اصفهانی فرزند حاج علی اکبر.
۱۸ - شرح حال حاج سید علی مجتهد نجف آبادی.
۱۹ - شرح حال سیدکریم نیک‌زاده حسینی دهکردی فرزند آقا سید تقی، مطبوع.
۲۰ - شرح حال ملا محسن فیض کاشانی.
۲۱ - شرح حال آقا سید محمد مدرس موسوی نجف آبادی.
۲۲ - شرح حال آقا سید صدرالدین محمد بن سید صالح موسوی عاملی اصفهانی.
۲۳ - شرح حال شیخ مفید: محمد بن محمد علیه الرّحمة و الرضوان.
۲۴ - شرح حال ثقة الاسلام کلینی: محمد بن یعقوب.
۲۵ - شرح حال حاج شیخ مرتضی مظاهری کرونی فرزند محمد حسین، مطبوع.
۲۶ - شرح حال بانوی ایرانی حاجیه نصرت خانم امین.
۲۷ - شرح حال خواجه نصیرالدین طوسی.
۲۸ - شرح حال سید هاشم علّامه بحرانی.
۲۹ - شرح حال حاج میرزا یحیی مستوفی بیدآبادی فرزند حاج میرزا شفیع اشتهاردی اصفهانی.

این بود شرح زندگانی من. از خداوند متعال توفیق خدمت و همچنین توفیق ترک معصیت و انجام عبادت مسئلت دارم.

سید مصلح‌الدّین مهدوی موسوی اصفهانی

مؤلّف بزرگوار پس از یک عمر تحقیق، تألیف، تلاش و دفاع از حریم خاندان عصمت و طهارت، سرانجام یکشنبه ۲۶ محرم ۱۴۱۶ هـ.ق برابر ۴ / ۴ / ۱۳۷۴ ش به سوی رحمت واسعهٔ پروردگار پر کشید، و در میان اندوه فراوان علما، فضلا و دیگر طبقات حق‌شناس اصفهان، در «**تکیهٔ مهدوی**» به خاک سپرده شد.

«**تکیه مهدوی**» آرامگاه خانوادگی خاندان محترم مرحوم مؤلّف، در جنب «**تکیهٔ خاتون آبادی**» در «**تخت فولاد**» اصفهان قرار دارد.

مرحوم مهدوی در بقعهٔ مبارکهٔ علّامه مجلسی و در کنار مرقد مطهّر آن شخصیّت بی‌نظیر جهان تشیع جای قبری داشت، ولی ترجیح داد که در پایین پای مادرش مدفون شود و به مصداق حدیث شریف: «**الجنّة تحت اقدام الامهات**» در جهان برزخ و روز حشر، از این بهشت به سوی بهشت جاویدان پر کشد. روانش شاد و راهش پر رهرو باد.

علی اکبر مهدی‌پور

بسم الله الرّحمن الرّحیم و به نستعین

اللّهم انا نستعینک و نستغفرک و نثنی علیک و لا نکفرک و نخلع و نترک من یفجرک. اللهم ایاک نعبد و لک نصلی و نسجد و الیک نسعی و نحقد. لنرجوا رحمتک و نخشی عذابک ان عذابک بالکفار ملحق.

الحمدلله الذی فضل مداد العلماء علی دماء الشهداء[1] وجعلهم امنائه علی خلقه[2] و ورثة الانبیاء[3] ثم الصّلاة و السلام علی خیر خلقه محمّد و علی عترته الطاهرین و الائمة المعصومین.

درود و رحمت و مغفرت بی پایان خداوندی به روان پاک علمای عالی‌مقدارِ عالی‌قدر و مجتهدان خدمتگزار جهان تشیّع که عمر گرانمایه خویش را در راه تحصیل علوم و معارف اسلام و نشر و اشاعه احکام قرآن و احادیث پیغمبر اکرم و ائمه طاهرین علیهم‌السلام صرف نمودند و تخم محبت و ولایت اهل بیت را در دل‌های شیعیان کاشتند و با فداکاری‌ها و از جان گذشتگی‌های خود آن‌را آبیاری نموده بحمدلله والمنّة به بهترین وجه به ثمر رسانیدند و میلیون‌ها مسلمان راکه در اثر غفلت و بی‌خبری از راه به در شده بودند، به راه راست رهبری کرده متمسک بحبل المتین ولایت ساختند.

علمای بزرگوار شیعه در طول زندگانی خود متحمل زحمات جانفرسا و رنج‌های طاقت فرسا گردیده به زندان‌ها رفتند و رنج حبس و تبعید تحمل کردند. گروه زیادی از

---

۱. عن الصادق علیه‌السلام: اذا کان یوم القیامة جمع الله الخلایق فی صعید واحد و وضع الموازین فتوزن دماء الشهداء مع مداد العلماء فترجع مداد العلماء علی دماء الشهداء.

۲. عن النبی صلی‌الله‌علیه‌وآله: العلماء امناء الله علی خلقه.

۳. عن النبی صلی‌الله‌علیه‌وآله: العلماء مصابیح الارض و خلفاء الانبیاء و ورثتی و ورثة الانبیاء.

آنان در راه عقیده خود شربت شهادت نوشیدند[۱] و آنان‌که از این مهالک جان سلامت به در بردند، فشارهای سنگین روحی را تحمل نمودند و در بیش‌تر مواقع با نبودن وسایل مادی و مخالفت دستگاه‌ها، باز هم از کوشش دست باز نکشیدند. تیرهای طعن مخالفان و معاندان را هدف شدند و لحظه‌ای از سعی در پیشرفت عقاید خود غفلت ننمودند و آن‌چه امروز موجب کمال سربلندی و افتخار ملت اسلام و شیعه است، از ذخائر علمی و مباحث حکمی و فلسفی و شعر و ادب، نتیجهٔ همین کوشش‌ها و جانبازی‌هاست.

نسل امروز باید بداند که این افتخارات رایگان و بدون زحمت به دست نیامده است و این میراث گران‌بها که به نام **شیعه و علوم** آن در دست ما است، نتیجهٔ فعالیت‌ها و کوشش‌های هزاران عالم دانشمند در طول قرن‌ها است. پس باید در حفظ و نگهداری آن کوشید.

---

۱. مرحوم علّامه حاج شیخ **عبدالحسین امینی تبریزی** (۱۳۲۰ ـ ۱۳۹۰) مؤلف کتاب گرانقدر *الغدیر*، کتابی به نام *شهداء الفضیله* تألیف نموده و در آن اسامی عده زیادی از علمای شیعه را که به مرتبه شهادت فائز گردیده‌اند، نام برده است.

پیشگفتار

با گسترش نهضت علمی و اقتصادی جدید از یک طرف و توجه همه جانبه اجتماعات کنونی به مادی گری از سوی دیگر، نه وقتی برای مطالعهٔ جوانان و دانش پژوهان باقی مانده است و نه حال و حواسی؛ تمام تلاش افراد جهت فراهم آوردن وسایل آسایش و تهیه مواد لازم جهت گذراندن زندگی مادی صرف می‌شود. گاهی که به خود می‌آیند، حس کنجکاوی آن‌ها به فعالیت افتاده همه چیز را می‌خواهند بدانند و حقایق را آن چنان که هست درک کنند. آن‌چه را نمی‌دانند، به هر کس می‌رسند می‌پرسند، در صورتی که در بیش‌تر مواقع یقین دارند که او هم مثل خود آنان بی‌خبر است.

این حس کنجکاوی و تحقیق در تمام موارد و شئون زندگی کم و بیش به چشم می‌خورد اما در امور مذهبی و اعتقادی چشمگیرتر است. همه مسلمانان، از عامی و تحصیل‌کرده می‌خواهند از مبانی اسلام و احکام قرآن و حکمت و علل آن آگاه شوند، اما نه وقت مطالعه کافی دارند و نه همت و کوشش.

همه می‌خواهند از تاریخ زندگی سراسر افتخار پیشوای عظیم الشأن اسلام و جانشینان والا مقام آن رهبر جهانی آگاهی حاصل کنند و پیش آمدهای زمان آن حضرت و پس از آن را همان‌گونه که بوده است، بدون کم و کاست و تحریف بدانند، در این موقع است که برخی شیاد و حیله‌گر، مغرض و سودطلب، گمراه و گمراه کننده خویشتن را در لباس افراد آگاه و دلسوز جلوه‌گر ساخته با عناوین فریبنده وارد صحنه و میدان می‌شوند. یکی خود را تحصیل‌کرده و محقق، دیگری دکتر و جامعه شناس سومی عالم و واعظ... جامی‌زند و مجالس ارشاد و موعظه تشکیل می‌دهد و کتاب‌ها بدین منظور می‌نویسد و مطالب انحرافی خود را به عنوان آخرین تحقیق و پژوهش به خورد جوانان می‌دهند.

یکی از مؤثرترین اسلحهٔ این گروه در مرحله اول حمله به علما و دانشمندان و ایراد گرفتن به گفتار و کردار آنان است. باید نخست از دانشمندان انتقاد و عیبجویی کرد،

سپس گفتهٔ آنان را بدون ارزش قلمداد نمود. این یکی از مؤثرترین وسایل جنگ است. افراد تاکسی را عالم و متقی و درست کردار می‌دانند، به گفتهٔ او اعتماد می‌کنند. اما اگر در علم و تقوای او خدشه‌ای ایجاد شد، دیگر گفتارش هر اندازه هم متین و درست باشد، در شنونده و خواننده تأثیر نمی‌کند.

بلای خانمانسوز

یکی از بزرگ‌ترین مصائب و بلاهایی که امروز گریبانگیر جامعهٔ ما شده است، دخالت و اظهار نظرهای بی‌مورد ناآگاهان در امور مذهبی و تاریخی است.

در دنیای کنونی در دانشگاه‌ها برای هر رشته از علوم، دانشکده‌های گوناگونی تأسیس گردیده که در هر یک قسمتی از آن دانش مورد بحث و تحقیق قرار می‌گیرد و دانشجویان آن رشته پس از سال‌ها تحصیل در خدمت اساتید و رنج مطالعهٔ کتب، فارغ‌التحصیل می‌شوند.

هیچ درس خوانده‌ای به خود حق نمی‌دهد در حوزه‌ای که مطالعه و تحقیق نکرده‌است، اظهار نظر کند. اما متأسفانه بیش‌تر افراد مدرسه رفته، حتی درس نخوانده و به ویژه نسل جوان خود را در امور مذهبی صاحب رأی دانسته اظهار عقیده می‌کنند و بالاتر از این‌ها، گاهی پا از گلیم خویش فراتر نهاده، به ساحت مقدس علمای اسلام و مروّجان احکام قرآن جسارت می‌کنند و مثلاً می‌گویند: چرا فلان عالم چنین فتوایی داد و به چه دلیل فلان مجتهد در رساله خود چنین دستوری فرموده است.

از این گونه اظهار نظرهای بی‌مورد است آن‌چه برخی از جوانان بی‌اطلاع دربارهٔ **علّامه مجلسی** و اقدامات ایشان در زمان شیخ الاسلامی وی و همچنین دربارهٔ تألیفاتش دارند.

وظیفه‌ای سنگین

در چنین ایامی که مخالفان اسلام و شیعه به عناوین مختلف بر ما می‌تازند و هر کدام به نحوی به ما خرده‌گیری می‌نمایند، بر دانشمندان خبیر و آگاه، واجب و لازم است که در رفع و دفع آن بکوشند و از حریم اسلام و تشیع و مقام والای جامعهٔ روحانیت و

علمای بزرگوار دفاع کنند[1] و اگر در انجام وظیفه سنگینی که در این موقع به عهده آنان است کوتاهی و غفلت کردند، نتیجه دنیایی آن پیشرفت مخالفان و موفقیت آن‌ها در پراکندن جمع مسلمین است و در قیامت گرفتار و مؤاخذه خواهند شد.

حضرت صادق علیه‌السلام از پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله نقل می‌فرمایند:

هنگامی که اهل بدعت و شک را پس از من مشاهده کردید، آشکارا از آنان بیزاری بجویید و از آنان بدگویی و غیبت کنید تا در فساد در اسلام طمع نکنند. مردم از اینان برحذر باشند و بدعت‌های آنان را فرا نگیرند، به این کار خداوند برای شما حسنات نویسد و درجاتتان را در قیامت بالا ببرد[2].

همچنین بر کسانی که قدرت علمی ندارند لکن توانایی مالی دارند واجب است که وسیلهٔ تبلیغ و ارشاد در اختیار دانشمندان قرار دهند تا آنان بتوانند با فراغت خاطر به وظیفهٔ الهی خود قیام کنند و با تشکیل مجالس وعظ و خطابه و فرستادن فضلا به گوشه و کنار مملکت و چاپ و نشر کتب مفید در رفع مغالطات و شبهات بداندیشان بکوشند و به هر نوع صلاح و مقتضی دانند به مردم مسلمان هشدار دهند و آنان را از دشمنانی که به لباس‌های مختلف در کمین آن‌هاست تا آنان را از راه حق و حقیقت و صراط المستقیم ولایت و دوستی خاندان پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله منحرف سازند، بر حذر دارند.

سبب تألیف

از وقتی که با کتب رجال و سرگذشت بزرگان آشنا شدم و نام **علّامه مجلسی** را شنیدم، بی اختیار حس تعظیم و تکریم به آن بزرگوار در خود احساس کردم و هر چه

---

۱. **عن النبی صلی‌الله‌علیه‌وآله: اذا ظهرت البدع فی امتی فلیظهر العالم علمه فمن لم یفعل فعلیه لعنة الله** (کافی).

۲. **عن النبی علیه‌السلام: اذا رأیتم اهل البدع والریب (الریب والبدع) من بعدی فاظهروا البرائة منهم واکثروا فی سبهم والقول فیهم والوقعیة وباهتوهم (کیلا) حتی لا یطمعوا فی الفساد فی الاسلام و یحذرهم الناس ولا یتعلمون من بدعهم، یکتب الله لکم بذلک الحسنات ویرفع لکم به الدرجات فی الاخرة**. سفینة البحار ص ۶۳ جلد یکم همچنین کافی.

بیش‌تر مطالعه می‌کردم و به خدماتی که او در نشر عقاید حقه شیعه اثناعشریه و ترویج و اشاعه آن در بین مسلمین، به ویژه فارسی زبانان متحمل گردید و همچنین به زحمات آن بزرگوار در جمع و ترتیب اخبار ائمه طاهرین علیهم‌السلام و رفع شبهات مخالفان و مبدعین واقف می‌شدم، این حس بیش‌تر نیرو می‌گرفت و بهتر و نیکوتر به مقام شامخ آن علّامه عالی‌قدر و آن دانشمند بزرگوار مطلع می‌شدم و چون می‌خواستم آگاهی بیش‌تری از سرگذشت زندگی او به دست آورم به کتابی که از هر حیث جامع الاطراف باشد برخورد نمی‌کردم و این نقیصه مدت‌ها روح مرا رنج می‌داد.

از این گذشته مطالعه برخی از ورق پاره‌هایی که در زمان ما به اسم دین از طرف اشخاص مغرض و بیدین منتشر می‌شود و در آن‌ها به همه مفاخر دینی ما توهین می‌گردد و به علمای اسلام نسبت‌های ناروا می‌دهند، مرا بیش‌تر رنج می‌داد. در بین این علما، دو عالم بزرگوار جناب **سیّد بن طاووس** و **علّامه مجلسی** رضوان الله علیهما بیش‌تر مورد اعتراض بودند.

عده‌ای از بی‌خبران نیز نوشته‌ها را می‌خوانند و چون از سرگذشت علما ناآگاهند و متأسفانه در اثر تبلیغات سوئی که از طرف همان نویسندگان و یارانشان در بین مردم شده است، از آگاهان و اهل فن نیز گریزان هستند، آن را باور می‌کنند. این باور کردن‌ها عقیده جمعی از افراد را به علما برگردانده است و این سستی اعتقاد به افراد، ممکن است به سستی اعتقاد به دین و مبانی مذهبی و مقام شامخ ولایت ائمه طاهرین علیهم‌السلام نیز سرایت کند، همچنان‌که نمونه‌های آن را هر روز مشاهده می‌کنیم.

با توجه به این نکات لازم به نظر می‌رسید کتابی در شرح زندگانی پرافتخار فقیه بزرگوار و محدث عظیم الشأن **علّامه مجلسی** تألیف شود که هیچ‌گونه نقطه مجهولی برای احدی باقی نماند و حق و باطل از هم تمیز داده شود و معلوم شود خدمتگزار کیست و بداندیشان چه کسانی هستند. «**لیهلک من هلک عن بینة و یحیی من حی عن بینة**».[1]

نکته دیگری را که در این‌جا باید متذکر شویم آن‌که

نویسنده سطور در زمان حیات خود شاهد انهدام قبور بسیاری از بزرگان و

---

۱. سورهٔ انفال، آیهٔ ۴۴.

دانشمندان بوده‌است. قبر مرحوم **ملا محمّد صادق حکیم** و **فیلسوف اردستانی** را که در جنوب شرقی **پل خواجو** در کنار جاده در روی سکویی قرار داشت و قبور جمعی از بزرگان همچون **فدای اردستانی** را به عنوان توسعه معابر و تعریض خیابان خراب کردند. قبرستان‌های عظیم، **آب بخشان، ستی فاطمه، چملان، شاه میر حمزه، طوقچی** و **گلستانه** و برخی دیگر از مقابر قدیمی **اصفهان** را که قبور بسیاری از بزرگان علم و ادب و فلسفه و حکمت و عرفان در آن‌ها قرار داشت، به عنوان احداث خیابان و ساختن مدرسه و بیمارستان خراب کردند و هیچ‌گونه آثاری از آن‌ها باقی نگذاشتند. حتی سنگهای نفیس و تاریخی قبور را نیز از بین بردند **بقعه ملا حسین تفلیسی ـ بقعه شیخ زین‌الدّین خوانساری** و **میرلوحی سبزواری** و **قبور سادات خلیفه سلطانی** را خراب کردند. این قبرستان‌ها بیش‌تر مربوط به زمان صفویه و پیش از آن‌ها بود و قبور صدها دانشمند و فقیه و شاعر و ادیب و حکیم و فیلسوف و عارف و مرتاض و واعظ و محدث در آن‌ها بود. **تکیه میرزا رفیعا** حکیم و فیلسوف و ادیب و متکلم قرن یازدهم را چون در مجاورت فرودگاه قرار داشت، خراب کردند و قبور بزرگان آن‌جا را از بین بردند و اصل بقعه چون عنوان آثار باستانی داشت، تاکنون باقی مانده است و باکم‌ترین اهمال و سستی، احتمال انهدام آن نیز می‌رود. **قبرستان تخت فولاد** که فعلاً مزار منحصر اصفهان است از چهار طرف مورد حمله ساکنین اطرافش قرار گرفته است و چون بیماری خوره از اطرافش می‌خورند و قبور را صاف و هموار ساخته خانه می‌سازند.

متأسفانه این گورستان را نیز شهرداری از اردیبهشت ماه ۱۳۶۰ متروکه اعلان کرد و از دفن اموات در آن‌جا جلوگیری نمود. سپس به تخریب تکیه‌ها و قبور اقدام نمود که با مخالفت عموم طبقات از علما و دیگران مواجه شد و اکنون به وضع رقت باری افتاده است.

نویسنده برای حفظ اسامی مدفونین در این گورستان اقدام به تألیف کتابی به نام لسان الارض نموده که چندین بار چاپ و منتشر شده است.

بر کلیه علاقمندان به حفظ و بقای تاریخ گویای اصفهان است که در حفظ و نگاهداری این آثار بکوشند و از خرابی آن به هر گونه که مقتضی باشد، جلوگیری کنند.

در تعمیرات اخیری که در بقعه **علّامه مجلسی** انجام گردید، قبر **آقا هادی مترجم** و

ملا مهدی هرندی و جمعی دیگر از بزرگان مدفون در آن‌جا را از بین بردند. در اطاق مجاور بقعه که فعلا به شکل مسجد بالاسر درآمده است، قبر **خسرو آقا**، از بانیان خیر و مردم نیکوکار اصفهان و واقف **حمام خسرو آقا** قرار داشت که آن را نیز به کلی از بین بردند:

نویسنده سطور به منظور حفظ و بقای نام بزرگانی که در این مقبره و اطراف آن مدفون هستند و به پاس خدماتی که هر کدام از آنان در حد قدرت و توانایی خود به شرع مطهر نموده‌اند، در صدد برآمد که نامی از آن‌ها نیز در این کتاب ببرد.

هدف و موضوع کتاب

بنابر آن‌چه گفته شد، موضوع کتاب حاضر عبارت است از:

۱ ـ شرح زندگانی و خدمات علمی و دینی **علّامه مجلسی** و رد گفتار مخالفان ایشان.

۲ ـ شرح حال مختصری از کلیه افراد علمی‌ای که در این بقعه و تکیه مدفون هستند.

قبل از شروع در اصل کتاب توجه خوانندگان محترم را به دو مقدمه زیر جلب می‌کنیم.